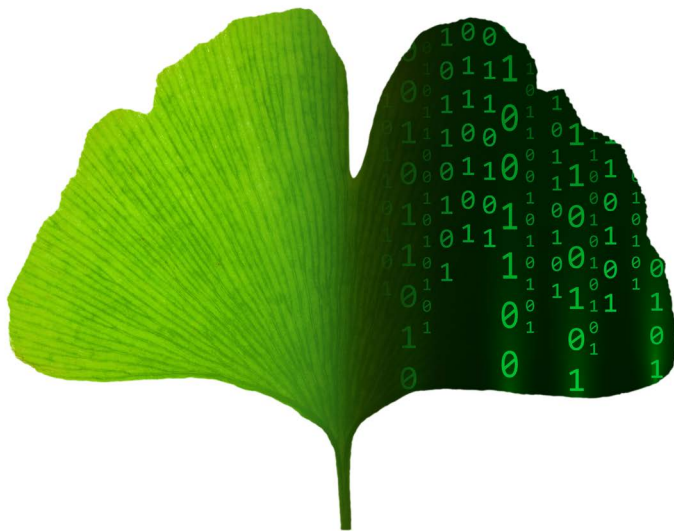

| STOPENJSKO BESEDOTVORJE | V SLOVANSKIH JEZIKIH

Urednik: Boris Kern

STOPENJSKO BESEDOTVORJE V SLOVANSKIH JEZIKIH

Urednik: **Boris Kern**
Recenzentki: **Krystyna Waszak, Božana Niševa**
Oblikovanje naslovnice: **Boris Kern, Jernej Kropej**
Prelom: **Jernej Kropej**
Izdajatelj: **ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša**
Zanj: **Kozma Ahačič**
Založnik: **Založba ZRC, ZRC SAZU**
Zanj: **Oto Luthar**
Glavni urednik založbe: **Aleš Pogačnik**
Task: **Birografika Bori, d. o. o.**
Naklada: **200**
Prva izdaja, prvi natis / Prva e-izdaja
Ljubljana 2026

Izid publikacije je podprla **Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije**

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

ISBN 978-961-05-1092-5
COBISS.SI-ID 269409795

ISBN 978-961-05-1093-2 (PDF)
COBISS.SI-ID 269400835

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 4.0 CC BY NC-ND. | This work is available under the terms of the Slovenian Creative Commons 4.0 licence, CC BY-NC-ND: <https://doi.org/10.3986/9789610510932>.

Knjiga je nastala v okviru projekta Kombinatorika besedotvornih obrazil v slovenščini (J6-3131), katerega vodja programa je doc. dr. Boris Kern, in programa Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju (P6-0038), katerega vodja je izr. prof. dr. Kozma Ahačič. Projekt in program sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. | The book was produced within the project *Formant combinatorics in Slovenian* (J6-3131), led by Assist. Prof. Dr Boris Kern, and within the programme *The Slovene Language in its Synchronic and Diachronic Development* (P6-0038), led by Assoc. Prof. Dr Kozma Ahačič. The project and the programme are co-financed by the Slovenian Research and Innovation Agency.

Lana Hudeček
Milica Mihaljević

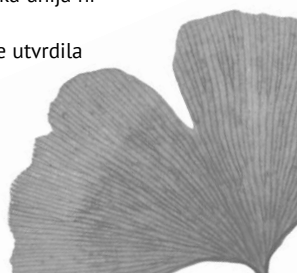
| TVORBA RIJEČI U MREŽNIKU I JENI¹

1. Uvod

Ovaj je rad potaknut monografijom Borisa Kerna *Stopenjsko besedotvorje* i radovima o stupanjskoj tvorbi predstavljenima na Međunarodnome znanstvenom skupu *Stopenjsko besedotvorje*, 23. međunarodna znanstvena konferenca Komisije za besedotvorje pri Međnarodnem slavističnem komiteju održanome u Ljubljani 17. – 20. rujna 2024. Cilj je rada usporediti primjenjivost modela stupanjske tvorbe² pri usustavljivanju leksikografskoga opisa u općejezičnome e-rječniku i terminološkome rječniku. Za usporedbu su odabrani *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* i *Rječnik jezikoslovnoga nazivlja* (RJN), koji je nastao kao rezultat rada na projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*. Budući da su ti projekti nastajali djelomično u isto vrijeme i s istim timom, već su bili predmetom usporedbe, ali nije bilo riječi o tvorbi (Hudeček i Mihaljević 2019.). U obama rječnicima posebna je pozornost posvećena tvorbi riječi. O tvorbi riječi u *Mrežniku* objavljeni su radovi Hudeček i Mihaljević 2024a i 2024b, a tvorba riječi u *Rječniku jezikoslovnoga nazivlja* nije dosad bila detaljnije obrađena.

¹ Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Hrvatski mrežni rječnik (Mrežnik) – 2. faza*, koji financira Europska unija – NextGenerationEU. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorne su samo autorice te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

² Stupanjska je tvorba riječi promatranje tvorbenih veza istokorijenskih riječi kako bi se utvrdila osnova svake tvorenice u tvorbenome gnijezdu. (Kern 2017).

2. Tvorba riječi u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*

Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik jednojezični je normativno-deskriptivni rječnik hrvatskoga jezika koji se izrađuje u Institutu za hrvatski jezik. Od 2017. do 2021. istoimeni je projekt financirala Hrvatska zaklada za znanost (IP-06-2016-2141), od 2021. do 2023. bio je interni projekt Instituta za hrvatski jezik, a od 1. siječnja 2024. projekt *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik: 2. faza* financira Europska unija u sklopu programa NextGeneration EU. Više podataka o projektu dostupno je na mrežnim stranicama projekta na adresi <http://ihjj.hr/mreznik/>.

Mrežnik ima tri modula, odnosno tri zasebna, a istodobno povezana rječnika: osnovni modul namijenjen odraslim izvornim govornicima hrvatskoga jezika, modul za učenike nižih razreda osnovne škole te modul za neizvorne govornike hrvatskoga jezika. Njihova povezanost očituje se u jednostavnome prelaženju iz jednoga modula u drugi, ali i u prilagođenosti podataka korisniku pojedino-ga modula. Definicije, primjeri i napomene u modulu za učenike i modulu za neizvorne govornike u pravilu su dobiveni prilagodbom podataka iz osnovnoga modula. Pritom su u ta dva modula oblikovani novi sustavi, te se sustavnost očituje i unutar jednoga modula, ali i u međumodulnoj povezanosti. Demo ina-čica *Mrežnika* (A – NJ) dostupna je na adresi <https://rjecnik.hr/mreznik/>.

2024. godine objavljena je monografija o različitim aspektima leksikograf-skoga rada te različitim praktičnim i teorijskim pitanjima suvremene e-leksi-kografije – na primjeru *Mrežnika* (Hudeček, Mihaljević i Jozić (ur.) 2024.). Jedno od poglavlja bavi se i tvorbenim podacima u osnovnome *Mrežnikovu* modulu (Hudeček i Mihaljević 2024a). O tvorbi u *Mrežniku* objavljen je i rad Hudeček i Mihaljević 2024b.³ U mnogim je radovima istaknuta važnost donošenja tvorbenih podataka u rječnicima, čime se korisnika rječnika upućuje u mrežu odnosa koji postoje među riječima (Ulsamer 2011: 302, Klossa 2005.). Razumi-jevanje toga odnosa i njegove sustavnosti može biti osobito korisno za osobe koje nisu izvorni govornici kojega jezika.⁴

³ Stoga se ovo poglavlje dijelom temelji na radovima Hudeček i Mihaljević 2024a te Hudeček i Miha-ljević 2024b.

⁴ "In second language acquisition, word formation is important for decoding of words the learner does not know, for the production of regular new words where the learner has not acquired the standard word, and for the creation of the tighter network structure in the mental lexicon, which facilitates vocabulary acquisition." (ten Hacken, Abel i Knapp 2006: 243).

2.1. Tvorbeni podatci u osnovnome modulu

Pri donošenju tvorbenih podataka u osnovnome modulu slijedili smo teorijski okvir stupanjske tvorbe (Kern 2017.), koji je omogućio da se tvorbeni podatci donose usustavljeno i dosljedno. U *Mrežnikovu* osnovnome modulu donosi se tvorbena raščlamba riječi u natuknici i podatak o njezinim tvorenicama te se time ispunjavaju osnovni zahtjevi za tvorbene podatke u rječniku (Barz 2001: 88–89), npr.:

alpinist TVORENICE: alpinistica, alpinistički, alpinistkinja, alpinistov

alpinistica TVORBA: alpinist-ica, TVORENICA: alpinističin

alpinistički TVORBA: alpinist-ički

alpinistkinja TVORBA: alpinist-kinja, TVORENICA: alpinistkinjin

alpinistov TVORBA alpinist-ov

U gornjemu primjeru riječ je o jednostavnijim tvorbenim odnosima. Za složenije su tvorbene odnose, npr. one u tvorbenome gnijezdu riječi *dar*, pri obradi sastavljanje tablice (1. tablica) kako bi se osigurala sustavnost i dosljednost u donošenju tvorbenih podataka.

1. tablica: Primjer tablice uspostavljene za osiguravanje sukladnosti podataka o tvorenicama i njihovoj tvorbenoj raščlambi

dar	
	darak
	darić
	darodavac
	darodavčev
	darodavka
	darodavkin
	darodavački
	daroprimac
	daroprimčev
	daroprimka
	daroprimkin
	daroprimački
	daronoša
	daronošin
	darovni
	darovit

- | nedarovit
 - | nedarovito
 - | nedarovitost
- | darovito
 - | darovitost
- | darežljiv
 - | nedarežljiv
 - | nedarežljivo
 - | nedarežljivost
 - | darežljivo
 - | darežljivost
- | darivati
 - | darivatelj
 - | darivateljjev
 - | darivateljica
 - | darivateljičin
 - | darivateljski
 - | darivanje
- | darovati
 - | darovatelj
 - | darovateljjev
 - | darovateljica
 - | darovateljičin
 - | darovateljski
 - | darovanje
- | podariti
 - | podaren
- | obdariti
 - | obdaren
 - | obdarenik
 - | obdarenikov
 - | obdarenica
 - | obdareničin
- | nadariti
 - | nadaren
 - | nadarenik
 - | nadarenikov
 - | nadarenica
 - | nadareničin
 - | nadareno
 - | nadarenost

U *Mrežniku* se poveznicom povezuje riječ u natuknici sa svojim tvorenica koje su u *Mrežniku* obrađene, ali u rubrici *Tvorenice* navode se i one koje zasad u njemu nisu obrađene. Kako je riječ o rastućemu rječniku, popisi tvorenica vrijedan su izvor natuknica koje će biti obrađene u sljedećemu razdoblju. Kao natuknice u *Mrežniku* zasad nisu zastupljene jedinice manje od riječi.

Osnovna su načela tvorbene raščlambe u *Mrežniku*:

1. Donosi se podatak samo o posljednjemu koraku u tvorbi riječi – ne donosi se podatak o korijenu riječi.
2. U tvorbenoj raščlambi ne bilježe se glasovne promjene (npr. *bez-konačan*).
3. Napomene o tvorbenome načinu donose se samo kad je riječ nastala rjeđim tvorbenim postupcima.⁵
4. U tvorbenoj se raščlambi bilježi nulti tvorbeni morphem, npr. *neb-o-der-Ø*.
5. Posuđenice se tvorbeno ne raščlanjuju ako bi se tvorbena raščlamba odnosila na identifikaciju sastavnica koje su u tvorbi koje riječi sudjelovale u kojemu drugom jeziku.⁶
6. Istoizrazne riječi različite tvorbene raščlambe navode se kao homonimi.
7. Ako se riječ može tumačiti dvjema osnovama, riječi tvorene od usporedivih osnova istim afksom/afiksima tvorbeno se raščlanjuju na isti način, a prednost dajemo jednostavnijoj tvorbenoj osnovi.⁷

Neki se tvorbeni podatci nalaze i u rubrici *Normativna napomena* kad se u njoj objašnjava normativni status riječi tvorenih od iste osnove od kojih jedna ne pripada standardnomu jeziku ili pripada njegovu razgovornomu stilu, npr. uz riječi tvorene sufiksima *-ista* i *-ist*, *-ona* i *-onica*, vidi 1. sliku, *-arna* i *-arnica*, *-lac* i *-telj*, *-ica* i *-inja*, *-iti* i *-jeti* itd. ili uz paronime, npr. *gudaći* i *gudački*. U osiguravanju sustavnosti u donošenju tvorbenih podataka bili su korisni podatci iz odostražnoga rječnika nastala na temelju *Mrežnikova* abecedarija.⁸

⁵ Preobrazbom, unutrašnjom tvorbom, kraćenjem, apelativizacijom (poimeničenjem) ili polusloženičnom tvorbom, npr. **lijepo** TVORBA: preobrazbom od srednjega roda pridjev *lijep*.

⁶ Unošenje tvorbenih podataka u *Mrežnik* otvorilo je mnoga pitanja tvorbe riječi u hrvatskome jeziku. Jedno od njih odnosi se i na 5. načelo te uključuje problem odnosa tvorbe i etimologije (više u Ivšić Majić 2024.), koji je izravno povezan i s problemom homonimije (usp. Hudeček i Mihaljević 2012.).

⁷ Dvojbe povezane s tvorbenom raščlambom riječi bile su česte u obradi brojeva i brojnih tvorenica (Matas Ivanković 2024.). O dvojabama u tvorbenoj raščlambi vidi i u Mihaljević i Ramadanović 2006. te Hudeček i Mihaljević 2024a.

⁸ Više u Mihaljević 2024. te Lewis i Mihaljević 2018.

- Imenice tvorene sufiksom *-ona* od glagolskih osnova, a koje označuju prostoriju ili zgradu, npr. *autopraona*, *blagovaona*, *čistiona*, *gostiona*, *kupaona*, *predavaona*, *prodavaona*, *radiona*, *svlačiona*, *učiona*, pripadaju razgovornomu funkcionalnom stilu. U strožim stilovima hrvatskoga standardnog jezika te imenice ne treba upotrebljavati. Njemu pripadaju imenice tvorene sufiksom *-onica*: *autopraonica*, *blagovaonica*, *čistionica*, *gostionica*, *kupaonica*, *predavaonica*, *prodavaonica*, *radionica*, *svlačionica*, *učionica*.

1. slika: Normativna napomena uz imenice tvorene od iste osnove sufiksima *-ona* i *-onica*

2.2. Tvorbeni podatci u modulu za neizvorne govornike

Modul za neizvorne govornike namijenjen je osobama koje uče hrvatski na početnoj (A1 – B2) razini prema ZEROJ-u. U njemu se ne donose podatci o tvorbenoj raščlambi i tvorenicama. Tijekom rada na tome modulu u sklopu projekta održano je nekoliko radionica za polaznike Croaticuma – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na radionicama su sudjelovali polaznici kolegija *Jezične vježbe IV* (usporedivo sa stupnjem B2.1 prema ZEROJ-u). Naglasili su da hrvatski doživljavaju kao jezik bogat glagolima te da teško ovladavaju prefigiranim glagolima. Stoga se u modulu za neizvorne govornike uz osnovne glagole sustavno donose podatci o prefigiranim glagolima, za koje su u napomenama uz osnovne glagole uspostavljene pregledne tablice s podacima o njihovu značenju te primjerima uporabe, npr. uz glagol *padati* nalazi se ova napomena:

- S glagolom *padati* povezani su glagoli:

ispadati	‘odvajati se od cjeline’	<i>Djetetu su počeli ispadati mliječni zubi.</i>
napadati	‘pasti u većoj količini i zadržati se na kojemu mjestu’	<i>Na Sljemenu je napadao snijeg.</i>
otpadati	‘odvajati se od nečega i padati’	<i>Od stresa joj je počela otpadati kosa.</i>

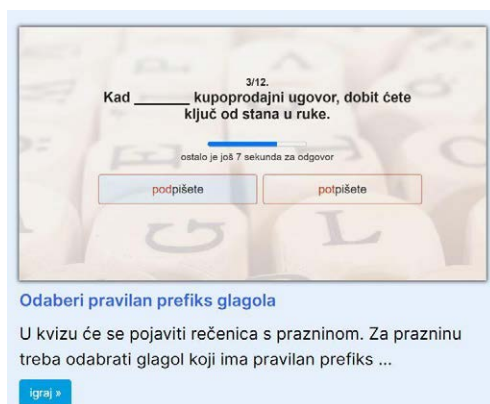
Ako nema osnovnoga glagola, npr. kod glagola s osnovom *-laziti*, u napomeni se donose podaci o glagolima tvorenim od iste tvorbenne osnove. Tako se npr. uz glagol *dolaziti* uz ostale napomene donosi i ova:

- Glagol *dolaziti* tvoren je kao i glagoli:

izlaziti	'napuštati zatvoreni prostor'	<i>Izlazim iz kuće.</i>
odlaziti	'krećući se napuštati određeno mjesto ili aktivnost'	<i>Odlazim s posla.</i>
prolaziti	'krećući se kroz zatvoreni prostor dolaziti na suprotnu stranu'	<i>Prolazili smo kroz tunel.</i>
ulaziti	'pristupati u zatvoreni prostor'	<i>Ulazim u trgovinu.</i>
silaziti	'spuštati se'	<i>S prvog kata silazim stepenicama, a s petog liftom.</i>
zalaziti	'nestajati iza horizonta'	<i>Sunce zalazi u 18 sati.</i>

I u normativnim napomenama u ovome modulu, kao i u osnovnome, nalaze se podatci koji se odnose na tvorbu riječi, npr. uz riječ *kupaonica*: „U razgovoru se upotrebljava i riječ *kupaona*. U standardnome jeziku treba upotrijebiti riječ *kupaonica*.“

Kako je *Mrežnik* igrificirani rječnik, a Josip Mihaljević, koji je autor igara, istraživanje za svoj doktorski rad proveo je na Croaticumu, neke su igre namijenjene boljemu razumijevanju tvorbenih odnosa i značenja tvorenica u hrvatskomu jeziku, vidi 2. sliku.⁹

2. slika: Slika za učenje značenja prefigiranih glagola

Objavljeno je i tiskano izdanje rječnika za neizvorne govornike hrvatskoga jezika (Hudeček, Mihaljević i Pasini (2025)).

⁹ Više u Mihaljević 2022.

3. Tvorba riječi u projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena*

Projekt *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena* od 24. svibnja 2019. do 23. prosinca 2020. financirala je Hrvatska zaklada za znanost (projekt: Struna-2017-09-05), a od 1. siječnja 2021. do 31. prosinca 2023. bio je interni projekt Instituta za hrvatski jezik. Projekt je pokrenut zbog potrebe da se popiše, usustavi i normira hrvatsko jezikoslovno nazivlje. Više podataka u projektu dostupno je na mrežnim stranicama projekta (<https://jena.jezik.hr/>).

Osnovni su rezultati projekta:

- izrada *Jezikoslovnoga korpusa* pretraživoga u Sketch Engineu¹⁰, vidi 3. sliku¹¹
- izrada *Odostražnoga rječnika jezikoslovnoga nazivlja*¹², vidi 4. sliku
- uključivanje 1700 obrađenih jezikoslovnih naziva u terminološku bazu *Struna*¹³ s potvrđenim sinonimima (dopušteni nazivi, nepreporučeni nazivi, zastarjelice, žargonizmi) i istovrijednicama, primjer obrade naziva *tvorba riječi* u *Struni* vidi na 5. slici.
- objava monografije *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* (Mihaljević, Hudeček i Jozić 2023.)
- objava tiskanoga *Rječnika jezikoslovnoga nazivlja* (Mihaljević i Hudeček 2024.) *Rječnik* sadržava 2974 rječnička članka u kojima se nazivi prevode na sedam jezika (engleski, njemački, francuski, talijanski, ruski, češki i švedski). Nazivi su najčešće imenice ili višerječni nazivi u kojima je nosiva riječ imenica, ali ima i određeni broj pridjeva i glagola.¹⁴

3.1. Tvorbena analiza u *Jeni*

U projektu *Jena* posvećena je velika pozornost tvorbi riječi. To se posebno očituje u ovome:

1. U monografiji *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* nalazi se poglavlje *Tvorbeno nazivlje*, u kojemu se posebno analizira nazivlje tvorbenih načina i tvorenica te mocijsko nazivlje (Hudeček i Mihaljević 2023).

¹⁰ O Sketch Engineu vidi Kilgarriff i dr. 2004., 2014.

¹¹ O *Jezikoslovnome korpusu* vidi u Mihaljević 2023.

¹² O *Odostražnome rječniku jezikoslovnoga nazivlja* vidi u Mihaljević 2023.

¹³ O bazi *Struna* vidi u Nahod 2023.

¹⁴ U generativnoj gramatici zabilježeni su i imperativi koji se definiraju s pomoću imenica (*privuci, sročī, izreci, pošaljī i spoji*), vidi u Birtić i Mihaljević 2023.

2. U bazi *Struna* i posebno u RJN-u obrađeno je tvorbena nazivlje, vidi rječnički članak natuknice *mocija* u 1. prikazu:

mocija

definicija: veza između imenica ili višerječnih izraza koji se razlikuju u rodu te označuju pripadnike različitoga spola, a u svemu drugom imaju isto značenje

područje: temeljno jezikoslovno nazivlje – tvorba riječi

nepreporučeni naziv: moviranje

engleski: relation between feminine/masculine pairs

njemački: Movierung, Motion

francuski: genrisation

talijanski: mozione

ruski: моция

češki: přechylování, moce

napomena: Naziv *mocija* u hrvatskome se jezikoslovnome nazivlju upotrebljava u trima značenjima: 1. istoznačan je nazivu *mocijska tvorba*, 2. označuje vezu (koja ne mora biti tvorbena) između imenica jednoga roda i imenica drugoga roda s razlikom u spolu, 3. označuje trorodnost pridjeva i nekih glagolskih oblika.

1. prikaz: Obrada naziva *mocija* u RJN-u

3. Tvorbene nedoumice često su razlog za donošenje pridjevnih natuknica u RJN-u. Tu su uglavnom odabrani oni pridjevi u čijoj se tvorbi često griješi. Takav je pristup omogućio da se uz te pridjeve u rubrici *napomena*: navede i iscrpnije objašnjenje tvorbe te da se kao nepreporučeni ili dopušteni nazivi navedu i oni pridjevi koji se često upotrebljavaju, a nisu u skladu s tvorbenim pravilima, npr. pridjev *tekstni* u 2. prikazu.

tekstni

definicija: koji se odnosi na tekst

nepreporučeni naziv: tekstualni

napomena: Jedno je od načela jezičnoga posuđivanja: ako treba preuzeti koju riječ iz drugoga jezika, ne treba preuzimati i riječi koje su od nje izvedene, nego ih treba izvoditi iz hrvatske posuđenice (ako je posuđena imenica, pridjev treba izvesti od nje prema pravilima hrvatske tvorbe, a ne iz stranoga jezika posuditi i pridjev). U hrvatski su jezik tako preuzete riječi *tekst* i *kontekst*, a pridjevi se izvode po pravilima hrvatske tvorbe prema kojima se osnovi dodaje nastavak *-ski* ili *-ni*. Stoga hrvatskomu standardnom jeziku pripadaju pridjevi *tekstni* i *kontekstni*, a ne pripadaju mu pridjevi *tekstualni* i *kontekstualni*.

2. prikaz: Dio obrade pridjeva *tekstni* u RJN-u

4. U RJN-u često se u napomeni navode i podatci o tome kako pravilno tvoriti pridjev od neke imenice. Ta se napomena nalazi npr. kod imenica koje završavaju na *-onim* jer se u njihovoj uporabi često upotrebljava više istoznačnih pridjeva (npr. *sinonimni*, *sinonimski*) te kod imenica na *-ija*, npr.:

nesonim definicija: ime otoka napomena: Od imenice <i>nesonim</i> tvori se pridjev <i>nesonimni</i> .
morfologija definicija: područje gramatike koje proučava oblike riječi napomena: Od imenice <i>morfologija</i> tvori se pridjev <i>morfološki</i> .

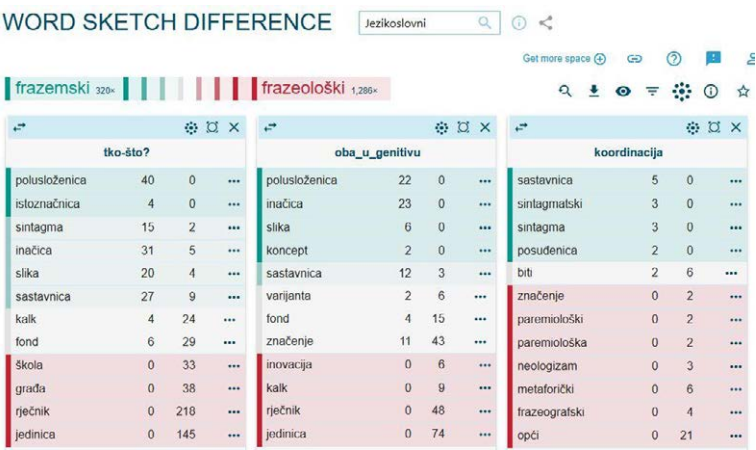
Da bi se takve napomene mogle donijeti što sustavnije, služili smo se *Odostražnim rječnikom jezikoslovnoga nazivlja*.

5. Posebna je pozornost u RJN-u posvećena razgraničenju tvorbenih paronima jer je paronimija iznimno česta kod pridjeva tvorenih od neistoznačnih jezikoslovnih naziva, vidi dio obrade naziva *hidronim* i *hironimija*:

hidronim definicija: ime vodnoga objekta napomena: Od imenice <i>hidronim</i> tvori se pridjev <i>hidronimni</i> .	hidronimija definicija: ukupnost hidronima određenoga područja, jezika i razdoblja napomena: Od imenice <i>hidronimija</i> tvori se pridjev <i>hidronimijski</i> .
---	---

Da bi se jasnije razgraničilo značenje pridjevnih paronima koji se u praksi često pogrešno upotrebljavaju, u sklopu projekta *Jena* analiziran je *Jezikoslovni korpus* (konkordancije, skice riječi¹⁵ i razlikovne skice riječi) u Sketch Engineu. Skice riječi mogu biti dobar pokazatelj kako se u praksi upotrebljavaju sveze koje sadržavaju paronime, ali i pokazatelj u kojim se svezama najčešće griješi. Na 6. slici prikazane su razlikovne skice riječi pridjeva *frazemski* i *frazološki* iz *Jezikoslovnoga korpusa*.

¹⁵ Skice riječi za hrvatski jezik izradio je Nikola Ljubešić u okviru projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*.

6. slika: Razlikovne skice riječi *frazemski* i *frazeološki*

Iz skica riječi vidi se da se npr. imenice *fond*, *kalk*, *varijanta* i *značenje* pojavljuju i uz pridjev *frazemski* i uz pridjev *frazeološki*. Stoga se uz naziv *frazem* nalazi napomena: *Od imenice frazem tvori se pridjev frazemski.*, a uz naziv *frazeologija*: *Od imenice frazeologija tvori se pridjev frazeološki.* U *Rječniku jezikoslovnoga nazivlja* nalaze se ovi nazivi koji sadržavaju element *frazemski* i *frazeološki*:

frazemski (tvoreno od <i>frazem</i>)	frazeološki (tvoreno od <i>frazeologija</i>)
antonimi, cjelina, homonimi, inačica, izraz, kalk, koncept, nadnatuknica, polusložnica, posuđenica, rečenica, sastavnica, sinonimi, sraslica, sveza	rječnik (frazеološko)-etimološki rječnik

U *Jezikoslovnome korpusu* nalaze se 33 potvrde pridjeva *antroponimni* i 319 potvrda pridjeva *antroponimijski*. Pridjev *antroponimni* nalazi se uz imenice *sustav*, *postanje*, *fond*, a *antroponimijski* isto uz *sustav*, *postanje* i *fond*, ali i *formula*, *građa*, *istraživanje*, *kategorija*, *korpus*, *natuknica*, *obilježje*, *okamine*, *podjela*, *potvrda*, *previranja*, *projekt*, *razina*, *rječnik*, *spomenik*, *terminologija*, *tradicija*.

U *Rječniku jezikoslovnoga nazivlja* uz naziv *antroponim* nalazi se napomena *Od imenice antroponim* tvori se pridjev *antroponimni*, a uz naziv *antroponimija* navodi se napomena o tvorbi pridjeva:

antroponimija

napomena: Od imenice *antroponimija* tvori se pridjev *antroponimijski*.

U *Rječniku jezikoslovnoga nazivlja* nalaze se natuknice *antroponimna formula*, *antroponimna kategorija*, *antroponimni fond*, *antroponimni model* i *antroponimni sufiks*.

3.2. Primjena modela stupanjske tvorbe na RJN-u

Provedbom tvorbene analize naziva potvrđenih u RJN-u možemo zaključiti da je najčešći tvorbeni model *imenica > pridjev*, npr. *hipertekst > hipertekstni*, *ćirilica > ćirilični*, *glagoljica > glagoljični*, *latinica > latinični*, *arabica > arabični*. Budući da se pridjevi tvoreni od naziva pisama upotrebljavaju nedosljedno, pridjevi *glagoljični*, *ćirilični*, *latinični* i *arabični* posebne su natuknice i uz njih se nalazi napomena navedena uz pridjev *glagoljični* u 3. tablici.

3. tablica: Usporedni prikaz imenice *glagoljica* i od nje izvedenoga pridjeva *glagoljični*

glagoljica definicija: slavensko pismo koje je za potrebe moravske misije sastavio Konstantin Ćiril u 9. stoljeću područje: povijest jezika, pravopis podređeni nazivi: obla glagoljica, uglata glagoljica engleski: Glagolitic script, Glagolitic njemački: glagolitische Schrift, Glagoliza francuski: alphabet glagolitique, glagolitsa talijanski: glagolitico ruski: глаголица češki: hlaholice švedski: glagolitisk skrift; glagolitiska napomena: Od imenice <i>glagoljica</i> tvori se pridjev <i>glagoljični</i>.	glagoljični definicija: koji se odnosi na glagoljicu područje: povijest jezika, pravopis dopušteni nazivi: glagoljički, glagoljski nepreporučeni naziv: glagoljaški engleski: Glagolitic njemački: glagolitisch francuski: glagolitique talijanski: glagolitico ruski: глаголический češki: hlaholský švedski: glagolitisk napomena: Pridjev <i>glagoljaški</i> odnosi se na glagoljaše, a ne na glagoljicu, te nije istoznačan pridjevu <i>glagoljični</i>. Odlučujući o tome kojemu od triju potvrđenih pridjeva <i>glagoljični</i>, <i>glagoljički</i>, <i>glagoljski</i> dati prednost, uzet je u obzir skladan sustav pridjeva sa značenjem 'koji se odnosi na pismo'. Stoga preporučeni pridjevni naziv tvoren od imenice <i>glagoljica</i> glasi <i>glagoljični</i> u skladu s pridjevima <i>arabični</i>, <i>ćirilični</i> i <i>latinični</i>. Više vidi u Hudeček, Mihaļjević, Vukojević 2012: 19–21.
--	--

Zastupljeni su i modeli *imenica* > *imenica*, npr. *sufiks* > *sufiksacija*. Česti je tvorbeni uzorak u nazivlju tvorba s pomoću negacije *ne-*: *imenica* > *ne-* + *imenica*, npr. *govoritelj* > *negovoritelj* ili *pridjev* > *ne-* + *pridjev*¹⁶, npr. *pismen* > *ne-* + *pismen*.

U RJN-u sustavno se uz znanstvena područja donose i muški i ženski profesijski nazivi. Stoga je često potvrđen tvorbeni model *struka* > *muški profesijski naziv* > *ženski profesijski naziv*, vidi 4. tablicu.

4. tablica: Usporedni prikaz dijela obrade naziva područja te muškoga i ženskoga profesijskog naziva

područje	muški profesijski naziv	ženski profesijski naziv
onomastika definicija: znanost o imenima napomena: Naziv <i>onomatologija</i> pojavljuje se u općejezničnim priručnicima, ali ga hrvatski onomastičari ne upotrebljavaju. Od imenice <i>onomastika</i> tvori se pridjev <i>onomastički</i> .	onomastičar definicija: stručnjak koji znanstveno proučava imena, njihov nastanak, razvoj i funkcioniranje	onomastičarka definicija: stručnjakinja koja znanstveno proučava imena, njihov nastanak, razvoj i funkcioniranje
frazeologija definicija: jezikoslovno područje koje proučava frazeme, njihovu strukturu, značenje, etimologiju, motiviranost, gramatičke značajke i njihovo funkcioniranje u kontekstu	frazeolog definicija: jezikoslovac koji se bavi frazeologijom	frazeologinja definicija: jezikoslovka koja se bavi frazeologijom

Rijetki su slučajevi u kojima se nalazi više od dva stupnja, vidi npr. 5 tablicu.

5. tablica: Tvorenice od naziva *naglasak* u *Rječniku jezikoslovnoga nazivlja*

naglasak
 | naglašavati
 | naglasni (dio višerječnoga naziva)
 | | naglasnica
 | | | nenaglasnica

¹⁶ Najčešće kao dio višerječnoga naziva *izravni (objekt)* > *neizravni (objekt)*.

Posuđenice, koje su česte u jezikoslovnome nazivlju, tvorbena se ne raščlanjuju jer bi se tvorbena raščlamba odnosila na identifikaciju sastavnica koje su u tvorbi koje riječi sudjelovale u kojemu drugom jeziku, npr. *lema* > *lematizirati*, *onomastika* > *antroponomastika*, *toponomastika*.

4. Zaključak

Hrvatski mrežni rječnik – *Mrežnik* jedini je suvremeni hrvatski rječnik koji sustavno donosi tvorbene podatke – u osnovnome modulu to su tvorbena raščlamba riječi u natuknici te njezine tvorenice. Tijekom radionica sa studentima na Croaticumu potvrđena je važnost tvorbenih podataka za neizvorne govornike hrvatskoga jezika te su neki od njihovih prijedloga uzeti u obzir u modulu za neizvorne govornike. Oni im omogućuju da prepoznaju značenje i onih riječi koje ne znaju te uspješno tvore riječi od osnovne riječi. Povezanost modula za neizvorne govornike s osnovnim modulom omogućuje korisnicima modula za neizvorne govornike da lako dođu do tvorbenih podataka o tvorbenoj raščlambi i tvorenicama.

U daljnjoj fazi izrade *Mrežnika* predviđeno je:

- tvorbene podatke upotpuniti podatkom o glasovnoj promjeni koja se provodi u tvorenici
- tvorbene podatke upotpuniti podatkom o tvorbenome načinu
- povezivanje tvorenice i riječi od koje je tvorena (zasad je povezivanje jednosmjerno)
- donošenje podatka o korijenu uz svaku riječ; stvaranje korijenskoga popisa u podlozi *Mrežnika*
- izrada rječnika afikasa i njegovo pridruživanje *Mrežniku*
- dodavanje tvorbenih podataka i u modul za neizvorne govornike te dodavanje osnovnih tvorbenih podataka u modul za učenike
- pokretanje projekta automatskoga prepoznavanja tvorenica; u takvu projektu podatci iz *Mrežnika* mogli bi pomoći u uvježbavanju računala da samostalno prepoznaje i raščlanjuje tvorenice (Callahan 2011.).

Analiza stupanjske tvorbe u RJN-u pokazala je manje stupnjeva nego analiza općejezičnoga leksika. Za to postoji nekoliko razloga:

1. nazivi su najčešće imenice te su rijetki primjeri glagolskih natuknica
2. pridjevi su posebno obrađeni samo u slučaju da se u njihovoj uporabi iznimno često griješi (kao u pridjevima izvedenim od naziva pisama). U ostalim je slučajevima pridjev naveden na kraju rječničkoga članka u kojemu se obrađuje imenica i uveden formulom: *Od imenice x tvori se pridjev y.*
3. nazivi su često višerječni, pa se kod njih ne može govoriti o tvorbi (osim o tvorbi pojedine sastavnice višerječnoga naziva)
4. nazivi se često preuzimaju iz stranih jezika, pa iako među njima postoji etimološka i tvorbena veza, nije riječ o hrvatskoj tvorbi i ne uzimamo ih u obzir pri analizi stupanjske tvorbe
5. u nazivlju nema prenesenoga značenja¹⁷, a upravo je prijenos značenja često važan za stupanjsku tvorbu.

Provedena je analiza pokazala da je stupanjska tvorba koristan pristup u leksikografiji i terminografiji, posebno pri izradi općejezičnoga rječnika, jer doprinosi sustavnosti obrade.

Literatura

- Barz, Irmhild, 2001: Wortbildungsbeziehungen im einsprachigen Bedeutungswörterbuh. U: *Von der mono- zur bilingualen Lexikografie für das Deutsche*. Ur. Jarmo Korhonen. Frankfurt/M: Peter Lang, 85–100.
- Callahan, Jean V., 2011: It's Not Impossible: Bringing Derived Words Out of Shadows in an Electronic Dictionary. *Proceedings of eLex 2011*, 60–65. <http://elex2011.trojina.si/Vsebine/proceedings/eLex2011-7.pdf> (pristupljeno 20. prosinca 2024.).
- Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik (demo inačica). <https://rjecnik.hr/mreznik/> (pristupljeno 25. siječnja 2025.).
- Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik (projektne stranice). <http://ihjj.hr/mreznik/> (pristupljeno 25. siječnja 2026.).
- Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – Jena. <https://jena.jezik.hr/> (pristupljeno 20. prosinca 2024.).
- Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna. <http://struna.ihjj.hr/>. (pristupljeno 20. prosinca 2024.).
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica. 2012: Homonimija kao leksikografski problem. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 159–186.

¹⁷ Iako nazivi često nastaju postupkom metaforizacije (posebno npr. u nazivlju generativne gramatike, vidi Birtić i Mihaljević 2023.), a neki se nazivi i determinologiziraju i prelaze u opći jezik.

- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, 2019. Croatian Web Dictionary – Mrežnik vs. Croatian Linguistic Terminology – Jena. U: *INFuture 2019: Knowledge in the Digital Age*. Ur. Petra Bago, Ivana Hebrang Grgić, Tomislav Ivanjko, Vedran Juričić, Željka Miklošević, Helena Stublić. Zagreb: Department of Information and Communication Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences. 22–31.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, 2023: Tvorbeno nazivlje. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje. 201–220.
- Hudeček Lana, Mihaljević, Milica, 2024a: Tvorba riječi u *Hrvatskome mrežnom rječniku – Mrežniku*. U: *Zbornik radova Sedmog hrvatskoga slavističkog kongresa održana u Šibeniku od 25. do 28. rujna 2019*. Ur. Ivica Baković, Anđela Frančić, Marija Malnar Jurišić, Lana Molvarec, Bernardina Petrović. Zagreb: FF press. 293–315.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, 2024b: Tvorbeni podatci. U: *Anatomija rječnika: Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. Ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 81–94.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, Jozić, Željko (ur.), 2024: *Anatomija rječnika. Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, Pasini, Dinka, 2025: *Rječnik za nasljedne i neizvorne govornike hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik.
- Ivšić Majić, Dubravka, 2024: Etimologija. U: *Anatomija rječnika. Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. Ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 109–122.
- Kern, Boris. 2017: *Stopenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Kilgarrriff, Adam i dr., 2004: The Sketch Engine. *Proceedings of the 11th EURALEX International Congress*. Lorient: Universite de Bretagne – sud. 105–116.
- Kilgarrriff, Adam i dr., 2014: The Sketch Engine: 10 years later. *Lexicography*. 1/1. 7–36. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40607-014-0009-9#citeas> (pristupljeno 1. listopada 2022.).
- Klossa, Anete. 2005: Wortbildung. U: *Grundfragen der elektronischen Lexikographie (elexiko – das Online-Informationssystem zum deutschen Wortschatz)*. Ur. Ulrike Hass. Berlin – New York: Walter de Gruyter. 141–163.
- Lewis, Kristian, Mihaljević, Josip, 2018: Odostražni rječnik – što je, kako ga izraditi i čemu služi. *Hrvatski jezik*, 5/2, 21–25.
- Matas Ivanković, Ivana. 2024: Brojevi i brojne izvedenice. U: *Anatomija rječnika. Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. Ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 182–202.
- Mihaljević, Josip, 2022: *Igrifikacija hrvatskoga mrežnog rječnika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik.
- Mihaljević, Josip, 2023: Programska rješenja. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 117–132.
- Mihaljević, Josip, 2024: Odostražni rječnik. U: *Anatomija rječnika. Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik*. Ur. Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 593–603.

- Mihaljević, Josip, Marković, Mario, 2023: Jezikoslovni korpus. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 110–123.
- Mihaljević, Milica, Hudeček, Lana (ur.), 2024: *Rječnik jezikoslovnoga nazivlja*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik.
- Mihaljević, Milica, Hudeček, Lana, Jozić, Željko (ur.), 2023: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Mihaljević, Milica, Ramadanović, Ermina, 2006: Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika -o-, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. 193–211.
- Nahod, Bruno, 2023: Terminološka baza *Struna*. U: *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – JENA*. Ur. Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić. Zagreb: Institut za hrvatski jezik. 3–10.
- Odostražni rječnik jezikoslovnoga nazivlja. <https://jena.jezik.hr/wp-content/odostrazni-jena/> (pristupljeno 20. prosinca 2024.).
- ten Hacken, Pius, Abel, Andrea, Knapp, Judith: 2006. Word formation in an Electronic Learner's Dictionary. *International Journal of Lexicography*, 19/3. 243–256.
- Ulsamer, Sabina, 2011: Automatically extracted word formation products in an online dictionary. *Proceedings of eLex 2011*. 302–310. <http://elex2011.trojina.si/Vsebine/proceedings/eLex2011-41.pdf> (pristupljeno 20. prosinca 2024.).

WORD FORMATION IN MREŽNIK AND JENA

The paper gives an overview of the approach to word formation in the projects *Croatian Web Dictionary – Mrežnik* and *Croatian Linguistic Terminology – Jena* of the Institute for the Croatian Language. The result of the *Mrežnik* project is a general normative dictionary with three modules. In the structure of *Mrežnik* (module for native speakers) there is the field *Word formation*. In this field, the formational analysis of the headword is given (field *Word formation analysis*;) and compounds and derivatives from the headword are also given (field: *Compounds and derivatives*;) which are headwords in *Mrežnik* but also the ones that are not headwords in *Mrežnik*. Data on word formation can also be found in the module for international students, at present only for verbs in notes which give data on aspectual pairs and derivatives (e.g., *trčati – dotrčati, natrčati se, otrčati, potrčati...*), and usage examples (*Danas smo trčali dva sata, baš smo se natrčali*). In the next phase, the derivatives given in these notes will become headwords and have separate entries.

The main results of the *Jena* project are a terminological dictionary and a database. In the notes adjectival derivatives of some word categories are given (e.g., *hidronim* – *hidronimni*; *hodronimija* – *hidronimijski*, *sufiksacija* – *sufiksacijski*). The reason for giving these derivatives in *Jena* are problems and inconsistencies in the usage of adjectival paronyms derived from linguistic terms (e.g., *antroponimni* – *antroponimijski*; *frazemski* – *frazeološki*, *sufiksni* – *sufiksacijski*, *glagoljični* – *glagoljaški*). Both projects focused on providing word formation data in the most suitable way for the target user.

KEYWORDS: word formation, e-dictionary, terminological dictionary, lexicography